

УДК 811.111'27:811.161.2'27

ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ ЯК ПРОЯВ ОРФОГРАФІЧНОЇ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ У ПЕРЕКЛАДІ

Агєєва В.О.

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

Досліджено теоретичні питання транслітерації як одного з проявів інтерференції у перекладі. Розкрито питання самої суті інтерференції, функцій інтерференції у перекладі та її види у сучасних мовознавчих науках. Надано інформацію про міжмовну інтерференцію, з якою має справу перекладач у процесі своєї роботи. Зазначено труднощі, які виникають у процесі перекладу при застосуванні методу транслітерації. У статті також подано рекомендації для покращення роботи з транслітерацією та затверджена законодавчо загальна шкала передачі літер з української мови на англійську.

Ключові слова: переклад, інтерференція, міжмовна інтерференція, орфографічна інтерференція, транслітерація.

Постановка проблеми. У вітчизняній методикі дослідження генетично віддалених мов, якими є українська та англійська мови, особливе місце посідає питання дослідження явищ інтерференції, а особливо, проблемі подолання

інтерферичного впливу рідної мови на переклад. До 50-х років інтерференція у вітчизняній психолінгвістиці розглядалася виключно як негативний вплив раніше засвоєних навичок на подальше придбання нових в умовах двомовності. Проте

в даний час інтерференція розглядається вже не тільки як негативне явище. Інтерференція має позитивний вплив, який може простежуватися у сфері умінь, навичок, знань та навіть пам'яті. Відповідно, можна говорити про інтерференцію позитивну та негативну. На думку А. Малишевої, «інтерференція – це невід'ємна складова частина процесу повільного, поступового проникнення того чи іншого іншомовного елемента в систему сприймаючої мови» [2]. Слід зазначити, що в науковій літературі виокремлено такі види інтерференції: 1) за походженням – зовнішня і внутрішня; 2) за характером перенесення навичок рідної мови – пряма і непряма; 3) за характером вияву – неприхована і прихована; 4) за лінгвістичною природою – фонетична, лексична, граматична [6, с. 27–30], а також орфографічна, яка і є предметом нашого дослідження.

Упродовж останніх років міжмовна орфографічна інтерференція вийшла за рамки європейського ареалу. Прикладом цього слугують країни Сходу, де почався процес запровадження паралельних латинізованих алфавітів для мов, що використовують інші системи письма. Таким чином почала простежуватися тенденція до інтеграції місцевих мов до єдиного сучасного світового культурно-історичного ареалу. Якщо ж ми беремо до уваги явище транслітерації як одного з різновидів прояву орфографічної інтерференції, то ми, перш за все, говоримо про транслітерацію з точки зору саме термінології, а не звичайного правопису.

Вперше про необхідність утворення єдиної універсальної системи транслітерації заговорили ще у 1863 році з появою монографії «Standard Alphabet», автором якої був британський мовознавець Карл Річард Лепсіус. У своїй роботі він запропонував структуру універсальної латинської транслітерації для всіх основних мов з латинською та нелатинською системою письма.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Міжмовну інтерференцію як проблему перекладу досліджували такі відомі науковці, як Ю. Жлуктенко, В. Карабан, У. Вайнрайх, С. Семчинський, Ю. Розенцвейг, В. Алімов, Е. Хауген. Аспекти, що досліджувалися у працях цих науковців, лежать в основі негативного прояву інтерференції, як такої, що забруднює вихідний текст, заважає вивченню мови, має суто негативний прояв у вихідному тексті. Міжмовна інтерференція неможлива без мовного контакту. Мовний контакт, у свою чергу, має різнобічний характер, містить різноманітні рівні мовного прояву [6]. Причини виникнення інтерференції було виявлено на підставі аналізу відносин між семантикою слова та його зовнішнім оформленням. Згідно з цим, І. Сераковська зазначає, що інтерференція, сама по собі, є нічим іншим, як негативним перенесенням з рідної мови до іншомовного мовлення слів з наявністю формальної кореляції і неповним співпадінням та лексем з повним семантичним неспівпадінням. Що ж стосується форм виявлення інтерференції, виокремлюють інтерференцію фонетичну, лексичну, граматичну та орфографічну, а по формах її виявлення визначають інтерференцію явну та приховану. Виникнення орфографічної інтерференції та транслітерації зокрема обумовлено тенденцією до розширення інтернаціональності у сучасних мовних паралелях європейських мов.

Вищезазначена тенденція доводить, що новітні запозичення з однієї мови до іншої не завжди підпорядковуються фонетичним законам та орфографічним правилам мови-реципієнта. У даному випадку ми можемо говорити про екстралінгвістичні випадки збереження чужих звуків та форм.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Сучасні мовознавчі науки вважають міжмовну інтерференцію при перекладі досить негативним явищем, якщо брати до уваги стилістику та конкретний контекст. З певних позицій дана точка зору є правильною, якщо не брати до уваги кожний окремий випадок та рівень мови, на якому ця інтерференція відбувається несвідомо, за аналогією до мови оригіналу. Це, в свою чергу, призводить до різного роду помилок. Недостатні знання перекладачем мови перекладу, неухважність до мови перекладу та тексту оригіналу є головними причинами появи такої інтерференції. Як зазначає В. Алімов, міжмовна інтерференція у перекладі є різнобічною та малодослідженою. Що стосується транслітерації, то не дивлячись на те, що система транслітерування є встановленою та затвердженою на законодавчому рівні, все ж вона великою мірою є умовною й приблизною.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є теоретичне та практичне ознайомлення з поняттям транслітерації як виду орфографічної інтерференції.

Виклад основного матеріалу. В останні десятиліття у сфері міжкультурної комунікації простежується тенденція використання орфографічної інтерференції. Що ж являє собою це явище у сфері не лише міжкультурної комунікації, а й перекладу? Задля чіткого тлумачення цього мовного явища необхідно зазначити, що у сучасній мовознавчій науці існують два основних напрями, які характеризують як суть цього мовного явища, так і особливості його використання у процесі міжкультурної комунікації та його вплив на процес перекладу зокрема. І, не дивлячись на те, що цих напрямків декілька, їх об'єднує загальне уявлення про інтерференцію як про перенос знань, умінь та навичок мовного матеріалу рідної мови до іноземної. Отже, перший напрям дослідження мовної інтерференції досліджує процес накладання системи рідної мови, вивчення якої лише розпочато. В результаті цього погано засвоєні елементи нової мови замінюються тими, які відомі з рідної. З цього боку у мовознавчій літературі термін «інтерференція» іноді набуває негативного значення у зв'язку із вузьким розумінням цього мовного явища, позбавленого об'єктивності. Серед найвідоміших представників цього напрямку дослідження мовної інтерференції можна виокремити В. Андонову, Л. Войцещук, Т. Дикун, Л. Корнілову та ін.

Згідно з дослідженнями представників другого напрямку, інтерференцію тлумачать як «явище негативного впливу однієї мови на іншу в ситуації, коли мовець сприймає, усвідомлює та реалізує в мовленні іноземною мовою мовні ознаки рідної» [4]. Інтерференція при перекладі має функціональний прояв. Загалом, інтерференція є одним із способів досягнення адекватності перекладу. А, у зв'язку із тим, що вона виконує певну функцію у процесі перекладу, вона є ще й функціональною. У процесі перекладу міжмовна інтерференція ви-

конує чотири функції: слугує засобом досягнення когерентності тексту; слугує засобом забезпечення адекватності перекладу; слугує засобом збагачення мови новими стилістичними та лексичними засобами, а також засобом заповнення лексичних лакун; слугує засобом наближення національних культур. У процесі перекладу доцільно виділяти інтерференцію негативну, синонімічну та функціональну. Це особливо актуально при перекладі художніх творів [1].

Фонетична інтерференція проявляється у зміні місця наголосу в деяких іноземних словах під впливом рідної мови, наприклад: *magazine*, *industry*, *colleague*; а також у вимові букв, що не вимовляються в англійській мові: *whistle*, *sword*. Поширеними є і випадки так званого неправильного наголошення слів. Це стосується саме тих слів, де наголос падає на перший склад, якщо це іменники, та на другий склад, якщо це дієслова: *suspect* – *suspect*. Фонетична інтерференція має місце, коли розпізнавальна ознака, характерна для фонетичної системи однієї мови, відсутня в іншій. Що ж стосується основних типів фонетичної інтерференції, до них належать: неправильне наголошення; опущення звуків, яких не існує в українській мові; вимова звуків, які за правилами англійської фонетики повинні опускатися; неправильне читання буквосполучень; інші видозмінні прояви у фонетиці мови, які не лише викривляють правильне звучання мови, але й з часом додають її лексемам нехарактерних звуків, що має результатом формування слів з негативним впливом на чистоту мови та її самотність.

Найбільш чітко інтерференцію можна виявити на лексичному рівні, оскільки лексичну інтерференцію можливо розпізнати за схожістю, або розбіжністю лексем в порівнюваних мовах. Під процес лексичної інтерференції частіше за все потрапляють мовні одиниці, що є розбіжними у різних мовах. Сама по собі інтерференція в умовах контактування близькоспоріднених мовних одиниць має специфічний характер, що виявляється в існуванні мовних фактів, у яких вона виявляється на декількох рівнях одночасно.

На думку Л. Крисіна, граматична інтерференція пов'язана з мимовільною інтерпретацією граматичних категорій нерідної мови через посередництво рідної. При умові нерегулярного вираження певної граматичної категорії рідної мови в нерідній, то зазначена граматична категорія визначається як взагалі відсутня. Граматична інтерференція, на думку дослідника, може спостерігатися як в морфології, так і в синтаксисі. Саме завдяки моделям керування в граматичній сфері простежується вплив нерідної домінуючої мови на рідну [5].

Ще одним різновидом інтерференції є інтерференція орфографічна. В нашій статті розглянуто питання явної орфографічної інтерференції, транслітерації, та її вплив на міжкультурну комунікацію і переклад. Отже, як мовне явище орфографічна інтерференція виявляється переважним чином через транслітерацію.

Як було зазначено, одним з основних проявів орфографічної інтерференції у мовознавстві та перекладі є саме транслітерація, яка, певним чином, становить труднощі для перекладача, особливо якщо він/вона має справу із власними назвами. Отже, термін «транслітерація» позначає

засіб передачі іншомовних слів, що запозичуються, на підставі графічного складу мови оригіналу на графічну систему мови перекладу. У перекладі виокремлюють декілька типів транслітерації. Це: строга транслітерація, яка передбачає послідовну заміну одного знака лише одним знаком іншого письма; послаблену, що полягає у заміні лише деяких знаків; розширену, характеристикою якої є представлення відповідних сполук знаків особливим способом у іншій системі письма. Іншими словами, ми говоримо про транслітерацію як про передачу графічного вигляду слова засобами міжнародної графічної системи відповідності.

У сучасному перекладознавстві існує ряд правил використання транслітерації у процесі перекладу з української мови на англійську. Перше правило полягає у тому, що використання затвердженої системи транслітерації не є обов'язковим при перекладі іноземних імен на українську мову. Друге правило зводиться до того, що транслітерація повинна здійснюватися безпосередньо з української мови на англійську без використання будь-якої додаткової мови. Третє правило констатує, що затверджена норма є обов'язковою для перекладу імен з української мови на англійську в законодавчих і офіційних актах. При цьому для передачі власних назв застосовують два принципи передачі. Це – відтворення за допомогою літер та записування звучання слова без уваги на його написання у мові оригіналу.

Використання транслітерації у процесі перекладу, особливо якщо ми говоримо про власні назви, має певну специфіку. Транслітерація відрізняється від практичної транскрипції своєю простотою і можливістю введення додаткових знаків. Транслітерація часто застосовується при складанні бібліографічних покажчиків та при організації каталогів, наприклад, коли потрібно зібрати в одному місці каталогу опис усіх творів вітчизняного автора іноземними мовами.

Засіб транслітерації використовується у тому випадку, коли мови користуються різними графічними системами (наприклад, англійська, українська, грецька, вірменська, грузинська), але літери (чи графічні одиниці) цих мов можна поставити в якусь відповідність одна до одної, і, згідно з цими відповідностями, відбувається міжмовна передача власних назв [6].

З якими труднощами стикається перекладач використовуючи транслітерацію? Це, по-перше, те, що фонологічні системи української та англійської мов не зовсім відповідають одна одній. І, по-друге, своя власна графіка та правила читання, які характерні для зазначених мов. Ще однією проблемою, з якою стикається перекладач, є те, що головною вимогою транслітерації є якомога точніше передавання звучання і збереження графічних особливостей слів в різних мовах, але при цьому не завжди легко цього правила дотримуватися.

Висновки і пропозиції. Для проведення якісної транслітерації у процесі перекладу з української мови на англійську перекладачу необхідно враховувати декілька правил. По-перше, це проявити уважність при передачі слів порівнюваних мов засобами транслітерації. А, по-друге, і найголовніше, користуватися затвердженими стандартами транслітерації, утвореними згідно із системою Національного стандарту.

Список літератури:

1. Алимов. В.В. Интерференция в переводе / В.В. Алимов. – М.: Эдиториал УРСС, 2005. – 232 с.
2. Вайнрайх У. Языковые контакты / У. Вайнрайх. – К.: Вища школа, 1979. – 263 с.
3. Жлуктенко Ю.А. Лингвистические аспекты двуязычия / Ю.А. Жлуктенко. – К.: Вища школа, 1974. – 176 с.
4. Забутий теоретик українського перекладознавства: О. Фінкель. За редакцією Л.М. Черноватого, В.І. Карабана / Л.М. Черноватий, В.І. Карабан. – Вінниця: Нова Книга, 2007. – 438 с.
5. Карабан В.І. та ін. Попередження інтерференції мови оригіналу в перекладі (вибрані граматичні та лексичні проблеми перекладу з української мови на англійську) / В.І. Карабан. – Вінниця: Нова Книга, 2003. – 208 с.
6. Семчинський С.В. Семантична інтерференція мов / С.В. Семчинський. – К.: Вища школа, 1974. – 256 с.

Агеева В.А.

Николаевский национальный университет имени В.А. Сухомлинского

**ТРАНСЛИТЕРАЦИЯ КАК ПРОЯВЛЕНИЕ
ОРФОГРАФИЧЕСКОЙ ИНТЕРФЕРЕНЦИИ В ПЕРЕВОДЕ****Аннотация**

Исследовано теоретические вопросы транслитерации как одного из проявлений интерференции в переводе. Раскрыто вопрос самой сути интерференции, функции интерференции в переводе и ее виды в современных языкознательных науках. Представлено информацию о межъязыковой интерференции, с которой имеет дело переводчик в процессе своей работы. Упомянуто о трудностях, возникающих в процессе перевода, в связи с использованием метода транслитерации. В статье также поданы рекомендации для улучшения работы с транслитерацией и утвержденная на законодательном уровне общая шкала передачи букв с украинского языка на английский.

Ключевые слова: перевод, интерференция, межъязыковая интерференция, орфографическая интерференция, транслитерация.

Ahieieva V.O.

Mykolaiv V.O. Sukhomlynskyi National University

**TRANSLITERATION AS ONE OF THE MEANS OF ORTHOGRAPHIC
INTERFERENCE IN THE PROCESS OF TRANSLATION****Summary**

The article is dedicated to the theoretic questions of transliteration as one of the means of orthographic interference in the process of translation. It denotes the nature of interference, interference functions in the process of translation, and its kinds in modern sciences connected with the language. Information on interlanguage interference a translator has the deal with is represented in the article. Difficulties that appear in the process of translation with the usage of transliteration are mentioned in the article too. Recommendations on how to improve the result of translation, and the established transliteration scale adopted on the legislative level are given in the article too.

Keywords: translation, interference, interlanguage interference, orthographic interference, transliteration.